

toč težnji prema cjelovitom pregledu situacije, nije u mogućnosti sagledati sve odgovore koji joj se nude. Bez obzira na to stav se mora zauzeti i odluka donijeti. Uvažavajući tu činjenicu, autorica razvija filozofiju koja obuhvaća i teoriju i životnu praksu.

Zahvaljujući stilu pisanja, preglednom argumentiranju, kao i navođenju dodatne literature za čitatelje željne dubljava upoznavanja određenih tematika, knjiga će zasigurno biti vrlo korisna stručnjacima, ali je ujedno pristupačna studentima i zainteresiranim laicima. Možda je i ponajveći doprinos toga djela to što autorica sokratovskim nastojanjem ohrabruje čitatelja na dodatno istraživanje u vidu formiranja vlastitih argumenata i zaključaka o izloženim problematikama filozofije religije.

Saša Horvat

Martin LUTHER

Ispovijest vjere (1528.). Uvodna studija i prijevod Ivan Macut – Dinko Aračić

– Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja – Služba Božja, Split, 2021., 136 str.

U duhu suvremenoga katoličkoga istraživanja Lutherova djela, koje je u posljednjem stoljeću doživjelo korjenite promjene, u izdanju Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja – Službe Božje iz Splita, autori Ivan Macut i

Dinko Aračić predaju čitateljima u ruke studiju i ekskluzivni prijevod na hrvatski jezik Lutherove *Ispovijesti vjere*. Riječ je zapravo o trećem dijelu polemičkoga spisa pod naslovom *O Večeri Gospodnjoj* iz 1528. godine, jednostavno nazvanom *Vjerovanje* (njem. *Bekanntnis*). Taj treći dio spisa može se proučavati i kao neovisan spis, što i jest nakana autora.

Na 76 stranica autori su radi boljega razumijevanja samoga djela i hrvatskoga prijevoda *Vjerovanja* donijeli tri sadržajna poglavlja. Prvo poglavlje predstavlja *Uvodnu studiju* koja se bavi životom i djelom Martina Luthera, društvenim i vjerskim okolnostima nastanka samoga djela, Lutherovim polemikama s hereticima, anabaptistima i zanesenjacima te glavnim istinama vjere. Drugo poglavlje donosi *Bekanntnis von Martin Luther* – njemački izvornik iz 1528. godine prema kritičkom Weimarskom izdanju, a treće njegov ekskluzivni hrvatski prijevod. K tomu knjiga je opremljena bibliografijom već objavljenih Lutherovih djela, knjiga i članaka koji se bave navedenom tematikom, te kazalom imena.

Glavni dio samoga djela predstavlja prvo poglavlje – *Uvodna studija*, koja ukratko upućuje na život i djelo Martina Luthera stavljajući ga u korelaciju sa značajnim događanjima toga vremena. Riječ je o vremenu korjenitih promjena na mnogim područjima života, počevši od raspada srednjovjekovnoga feudalnoga društva, preko geografskih i znanstvenih otkrića, izuma tiskarskoga stroja, sve do novih svjetonazora poput humanizma i renesanse i s njima pove-

zanoga nastanka vrijednih umjetničkih djela. Jednako tako na kasno srednjovjekovlje bremenito su utjecale prirodne nedaće, epidemije, ratni sukobi, prodor islama na europski kontinent, razdoblje vjerskih ratova te društveni i vjerski nemiri. Iz nezavidne situacije u kojoj su se našli Crkva i društvo nastojalo se izići pozivom na *povratak na izvore* i obnovu. U takvom nastojanju autori prate Lutherovo sazrijevanje u vlastitoj teološkoj misli, osobito od 1517. godine, kada *objavom* teza o oprostima započinje povijest njegovih sukoba sa skolastičkom teologijom. Vođen vlastitim načelima, Luther gradi članke vjere na onome što je predano po božanskom nadahnuću u svetopisamskim tekstovima, razlikujući ih od onoga što su ljudi izmislili, brinući se o Božjoj pravednosti koja opravdava, opravdanju po vjeri i vjeri u pravednoga i milosrdnoga Boga, u Isusa Krista, koji je jedini Otkupitelj svijeta i čovjeka.

Nakon što je 1521. godine bulom pape Lava X. *Decet Romanum Pontificem* izopćen iz Crkve, Luther je u kontekstu polemike sa Zwinglijem i drugim teolozima ondašnjega vremena, koja je vezana uz euharistiju, vlastitom *Ispoviješću vjere* htio kratko (na svega desetak stranica) i vrlo jasno predstaviti vlastito vjerovanje u nekoliko osnovnih tvrdnji, i to gonjen, rekli bismo, vanjskim i unutarnjim nagnućima. Ponajprije htio je ono u što je istinski vjerovao zaštititi i osigurati od kasnijih krivotvoritelja, heretika, anabaptista i zanesenjaka. S druge strane Luther je bio svjestan mo-

gućnosti da se zbog napasti, smrtnoga straha ili pak Sotonina utjecaja i sam može odreći nekih misli ili ih drukčije protumačiti. Stoga, kao otac reformacije, piše svojevrsni vlastiti credo, kako bi mu ostao vjeran on sam, ali i buduća pokoljenja. U tom smislu autori zaključuju: »Lutherova *Ispovijest vjere* sažetak je njegove osobne vjere i u isto vrijeme sažetak temeljnih odrednica reformatorske crkvenosti. Promišljajući dublje taj spis dobiva se dojam da je začetnik Reforme na jednom mjestu htio povezati svoj reformatorski nauk s vjerom prvotne Crkve, s ispovijestima prvih općih sabora. To je činio ispovijedajući pojedine članke vjere te potvrđivanjem ili odbacivanjem definirao reformatorski vjerski polog. Za njega je bilo važno da ono što zastupa nije neka nova vjera, nego zajedništvo na vjeri još uvijek nepodijeljene Crkve. Svojom *Ispovijesti vjere* želio je legitimirati svoj teološki nauk, potvrditi svoju vjeru i odbaciti što na nju ne spada ili bi joj se moglo pripisati. U isto vrijeme htio je jasno pokazati da pojedini stavci njegove vjeroispovijesti nalaze svoj temelj u Svetom pismu i da nisu plod predaje ili ljudskog naučavanja. Jednako tako bilo mu je važno pokazati što ga razlikuje od krivovjerja, od starih i novih hereza, od kojih neke izričito spominje, a druge se daju naslutiti u njegovu spisu. Od samog početka želio je isključiti moguća kriva tumačenja svojih postavki, distancirati se od mogućih zastranjenja.« (*Uvodna studija*, str. 53.) Pri tom je važno naglasiti da autori donose jezgrovit prikaz i glavne postulate svih here-

tičkih naučavanja toga vremena, što je osobito korisno i prosječnom čitatelju današnjice kako bi znao razaznati korijene suvremenih pogrešnih tumačenja vjerskih istina.

U svojoj nakani da ne ulaze u teološku polemiku oko pojedinih Lutherovih stavova, već da njegovu *Ispovijest vjere* stave u širi društveni i teološki kontekst, autori su zadivljujućom jednostavnošću predstavili temeljne postulate reformacije (*sola scriptura, sola fide, sola gratia, solus Christus, soli Deo gloria*) u svakom članku vjerovanja, počevši od vjere u Presveto Trojstvo, koja nije samo blaženo stanje, nego i aktivno sudjelovanje u životu čovjeka i zajednice. Slika i prilika takvoga Božjega djelovanja i milosti u životu svakoga čovjeka, koji se nakon Adamova pada nalazi u trajnom stanju grijeha i pokvarenosti, svakako je Bogomajka Marija. Osim toga ona je uzor vjere potrebne za spasenje jer Bog sam opravdava čovjeka, koji to samo u vjeri može prihvatiti. Shodno tomu, Crkva je jedna, sveta i kršćanska zajednica ili skup, duhovni zbor fizičkih osoba raspršenih po svem svijetu, ali okupljenih oko Riječi i sakramenata. Stoga je utemeljenost u Svetom pismu, a osobito evanđelju, neosporni autoritet pravovjernosti. U skladu s tim mogu postojati samo dva sakramenta: krštenje i večera Gospodnja. Ispovijed se, kao korisna i utješna, može prakticirati pred bilo kojim vjernikom, bez straha i prisile. S tim u vezi je i Lutherov govor o trima staležima, koje je ustanovio sam Bog: svećenički i bračni stalež te svjetov-

ni upravitelji. Budući da nisu biblijski utemeljeni, nije riječ o sakramentima, nego o životu u Bogu ugodnom stanju. Konačno, autori zaključuju da Luther ispovijeda vjeru u svetu kršćansku Crkvu kojoj je Krist jedina glava, a biskupi i svećenici samo službenici. »U toj zajednici vjere nalazi se Bog, Krist i Duh, evanđelje, sakramenti i oproštenje grijeha. Izvan te zajednice nema spasenja. Pridaje važnost pojedinačnoj ispovijedi u kojoj se nalazi Božja riječ i oproštenje grijeha. Predstavljanje mise kao žrtve i dobro djelo te oprost koji dijeli papinska Crkva prema njegovu shvaćanju bogohulna su obmana. Pomazanje bolesnih i molitva za pokojne dobra je stvar. Kao biblijski neutemeljene odbacuje zazivanje svetih i vjerovanje u čistilište. Naposljetku vjeruje u uskrsnuće mrtvih i život vječni osiguran dobrima i vječnu smrt zlima, đavlu i anđelima njegovim.« (*Uvodna studija*, str. 54.)

Tako sažeto predstavljajući Lutherovu misao i tumačeći je samim Lutherom, odnosno stavljajući je u kontekst i korelaciju s njegovim drugim tekstovima, autori pružaju osnovni tekst za upoznavanje temeljnih odrednica reformatorske crkvenosti te u čemu se iste razilaze od *ljudskoga naučavanja*, stavova Katoličke Crkve, kao i od poimanja drugih reformatora, osobito švicarskoga reformatora Huldrycha Zwinglija. Pri tom su uspjeli pokazati Lutherovu nakanu da definira nekakvu novu vjeru, već da legitimira svoj teološki nauk i odbaci sve što vjeri ne pripada, odnosno što je

ljudska tvorevina ili izmišljotina vilenjaka, kako sam veli.

Koliko je god Lutherov credo u vremenu nastanka, prije ravno pola tisućljeća, bio uzrokom gorljivih rasprava i bolnoga raskola, autori danas nalaze u njemu ekumensku perspektivu na kojoj se može i treba graditi jedinstvo Kristove Crkve. Kao katolički teolozi oni, u skladu sa svojim dosadašnjim ekumenskim nastojanjima, žele u Lutherovoj *Ispovijesti vjere* prepoznati optimistični put, ističući više poveznice prema međusobnom sjedinjenju, nego točke razilaženja. Jasnoća i jednostavnost prikaza pružaju i prosječnom čitatelju temeljne pojmove o reformaciji i njezinu credu te tako otvaraju i potiču put ekumenskoga dijaloga. Uz ekskluzivni hrvatski prijevod, *Uvodna studija* sustavno u naslovima i sadržaju referira jasnim i čitljivim

stilom ključne okolnosti i smjernice za razumijevanje izvornoga Lutherova teksta, prvi put na hrvatskom jeziku. Upravo zato to djelo predstavlja jedan od boljih poticaja ekumenskom dijalogu s Reformatorskom Crkvom, osobito među radovima dostupnim na hrvatskom jeziku. Neosporno je da će katoličkom čitatelju pomoći nadvladati percepciju negativne konotacije i otpora prema reformaciji te naglasiti bitnu karakteristiku Crkve – da bude jedna.

Konačno, riječ je o izvrsnoj knjizi koju preporučujemo ne samo sadašnjim i budućim teolozima već i široj čitateljskoj publici i za upoznavanje bogate kršćanske baštine Crkava i njihovih vlastitosti i za osobni duhovni i civilizacijski rast i napredak.

Emanuel Petrov